

Duško Čikara

Hrvatski restauratorski zavod
Croatian Conservation InstituteGrškovićeva 23
Zagreb, Hrvatskadcikara@inet.hr
orcid.org/0000-0002-9127-5039Prethodno priopćenje
Preliminary communicationUDK / UDC:
728.84.034(497.5 Sutivan)DOI:
10.17685/Peristil.63.5Primljeno / Received:
1. 10. 2020.Prihvaćeno / Accepted:
28. 12. 2020.Kasnobarokni ljetnikovci
plitskog novog plemstva
u SutivanuLate Baroque Manor Houses
of Split's New Nobility in Sutivan**APSTRAKT**

Artikulirana pročelja dviju reprezentativnih kuća u Sutivanu odražavaju tripartitni tlocrt. Prostranija kuća pripada inačici sa salonom i četiri sobe dok manja ima reducirani trodjelni raspored. Geometrijsko-aritmetički sustav komponiranja zrcalne dispozicijske sheme, preklapljen s tlocrtima bračkih kasnobaroknih trodijelnih zdanja, uz oblikovne pojedinosti, upućuje na arhitektonske zamisli trogirskih graditelja iz obitelji Macanović–Raguseo.

KLJUČNE RIJEČI

18. stoljeće, Sutivan, tripartitni tlocrt, proporcijski sustav, heksagram, Macanović–Raguseo

ABSTRACT

The articulated façades of the two representative houses in Sutivan reflect a tripartite floor plan. The more spacious house belongs to the version with a lounge and four rooms while the smaller one has a reduced three-part layout. The geometric–arithmetic system of composing the mirror disposition scheme, overlaid with the floor plans of Brač's late Baroque three-part buildings, with design details, points to the architectural ideas of Trogir builders from the Macanović–Raguseo family.

KEYWORDS

18th century, Sutivan, tripartite floor plan, proportional system, hexagram, Macanović–Raguseo

1 Kuća Bergeljić, pogled sa sjeveroistoka
(foto: Jasenko Rasol)

Bergeljić manor house, northeast view
(photo: Jasenko Rasol)

U terenskim istraživanjima bračkog povijesnog graditeljskog fonda, u potrazi za primjerima reprezentativne arhitekture s tripartitnom tlocrtnom organizacijom koji bi prethodili nedavno predstavljenim klasicističkim građanskim palačama Gligo u Bobovišću i Hranotić na Bolu iz vremena napoleonskih ratova,¹ pronađeno je šest zdanja. Rezultati povijesno-umjetničkih istraživanja i prijedlog proporcijskog sustava četiriju od tih kuća: Gligo u Bobovišću Luci, Fertilio u Nerežišću, Marangunić u Milnoj i Rendić u Supetru, već su objavljeni.² Njih su podigle obogaćene i ugledne obitelji brodovlasnika i veleposjednika pučkog podrijetla tijekom druge i treće četvrtine 18. stoljeća, razdoblja znatnog i neprekinutog privrednog uspona, popraćenog kulturnim strujanjima iz razvijenijih središta, poglavito Mletaka. Osim u kući Marangunić, tlocrti su podijeljeni na prostorni središnji salon s parovima uglavnom kvadratnih prostorija postrance („Quattro stanze e un

salon, xe la casa d'un Schiavon.”). U ovom tekstu obrađuju se dvije preostale kuće koje se izdvajaju stupnjem reprezentativnosti, odnosno artikulacije pročelja. Veća se nalazi zapadno od sutivanske župne crkve, a manja između Kavanjinovog dvora i sklopa s kulom Marjanović. Za razliku od četiriju ranije objavljenih kuća, monumentalnih u svojoj jednostavnosti, ovim su dvjema naručitelji mogli pripadati gradskoj aristokraciji. Za identifikaciju ovih nekretnina te njihovih vjerojatnih naručitelja, kao prvi sustavni i pregledni, korišteni su podaci iz prvog austrijskog katastarskog plana i popisa iz prve polovine 19. stoljeća. Pod pretpostavkom da je kuća stečena unutar obitelji, pomoću podataka iz sutivanskih i splitskih crkvenih matica – iz kojih je razvidan obiteljski i društveni status te razdoblje u kojem su živjeli pojedini pripadnici – rekonstruirano je obiteljsko stablo te su potom detektirani najizgledniji naručitelji. Njihova imena pojavljuju se i u literaturi

koja obrađuje povijest otoka Brača, uglavnom u raznim popisima stanovništva sačinjenim za potrebe mletačke uprave.³ Za potvrdu, odnosno odbacivanje hipoteze o naručiteljima, nužno je obuhvatiti i fond privatno-pravnih isprava, prvenstveno onaj pohranjen u Državnom arhivu u Splitu. U svrhu izrade što točnije arhitektonske dokumentacije, sva u ovom radu prikazana pročelja, kao i tlocrt prvog kata djelomično urušene manje kuće, snimljena su geodetskim laserskim instrumentom uz ručnu izmjeru unutrašnjosti veće kuće. Na osnovi preciznih izmjera, za sve kasnobarokne tripartitne bračke kuće daje se autentičan prijedlog proporcijskog sustava za komponiranje zrcalne dispozicijske sheme temeljen na kombinaciji omjera cijelih jednoznačenastih brojeva izvedenih iz heksagrama.⁴ Istraživanje je provedeno prema znanstvenim kriterijima: podudarnosti sustava sa stvarnim proporcijama, eventualne zabilježenosti u povijesnim izvorima (tekstualnim ili grafičkim), usporedivosti (unutar kategorije ili opusa), matematičke podloge oblikovanja, jednostavnosti izrade i praktičnosti primjene, od kojih bi barem neki trebali biti zadovoljeni.⁵ Zajedno s rezultatima morfološke analize, predloženi sustav, koji upućuje na ostvarenja učenih arhitekata, predstavlja podlogu za atribuciju i ovih dviju bračkih kasnobaroknih tripartitnih kuća.

Sutivan, bračko primorsko naselje sučelice Splitu, osnovano je u vrijeme osmanlijskih prodora na makarsko primorje doseljavanjem podgorske obitelji Ivanović u drugoj polovini 15. stoljeća. Za njima su ubrzo došli splitski plemići Božičević–Nadali, koji 1505. godine podižu prvu kulu u podanku uvale.⁶ U 17. stoljeću svoju kulu, odnosno kaštel, grade i poljički Dražojevići–Marjanovići. Pojedini Splićani i ženidbom nasljeđuju sutivanske posjede, poput Marka Cavagninija, trgovca talijanskog podrijetla, oženjenog Marijetom iz splitsko-sutivanske obitelji Božičević–Nadali. Njihov sin Jerolim, odvjetnik i jedan od značajnijih baroknih pjesnika na hrvatskom jeziku, podiže krajem tog stoljeća ljetnikovac na predjelu između dvaju navedenih kaštela. I drugi Splićani, poput bogatog i uglednog Bartula Capogrossa Ivanovog, spominju se tijekom tog razdoblja u sutivanskim maticama. Ovim zdanjima, koja su pridonijela ladanjskom karakteru naselja, treba pridodati kuće (iako bez izrazitih arhitektonskih odlika) obitelji Definis iz 19. stoljeća te one obitelji Ilić, koja je u posjedu kaštela naslijedila obitelj Božičević–Nadali i pretvorila ga

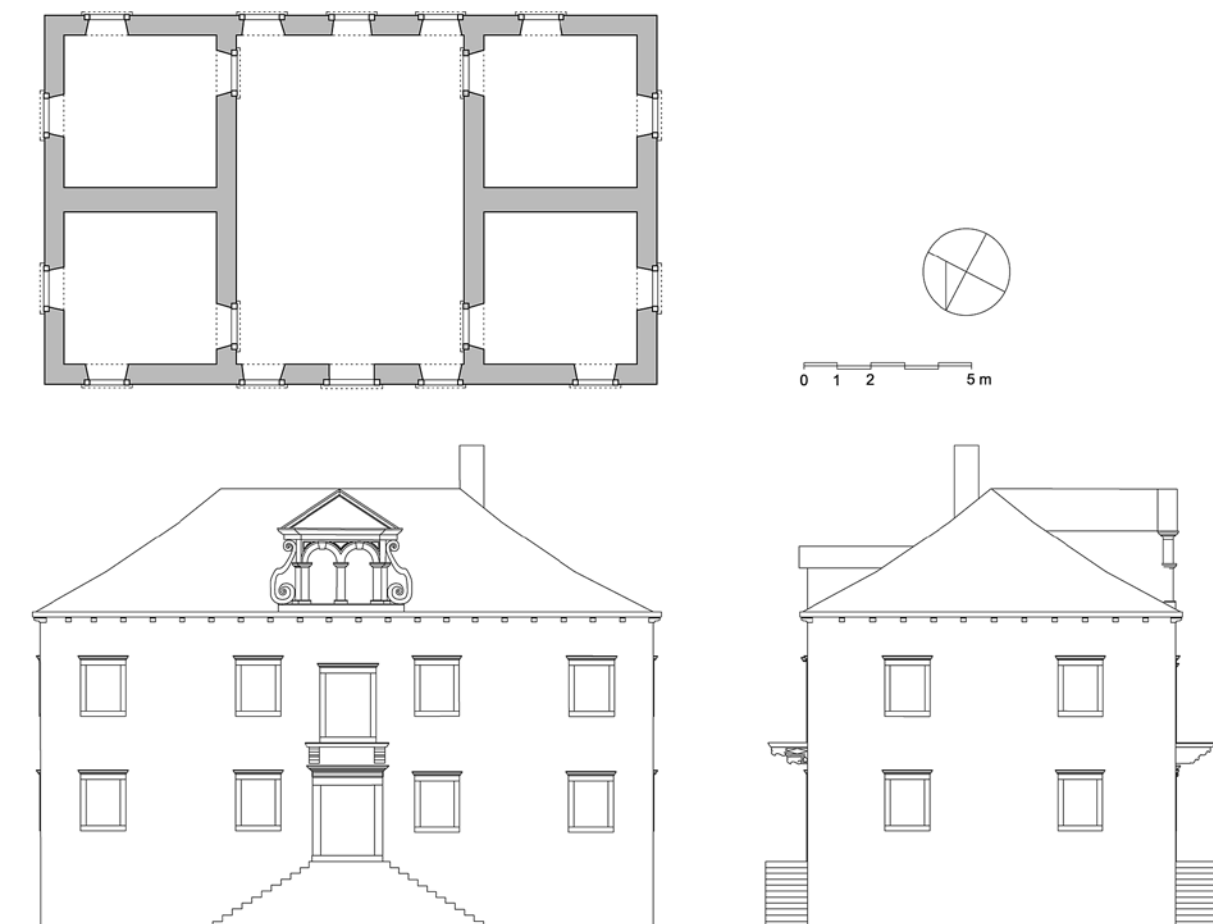

2 Detalj glavnog pročelja kuće Bergeljić
(foto: Duško Čikara)

Bergeljic manor house, detail of the main façade
(photo: Duško Čikara)

u ladanjski sklop opremljen prema građanskom ukusu. Potonji primjeri predmet su stručnog interesa tek poradi sačuvanih interijera 19. stoljeća.⁷ Zdanja lokalnih plemića (Petritio, Lukšić–Nižetić, Soljančić, Zuanić) iz baroknog razdoblja, ako su i zadržala donekle neokrnjen oblik, ne ističu se među mjesnim povijesnim građevinama zbog nedostatka prostornih i stilskih značajki, što se za reprezentativne kuće predstavljene u ovom radu ne može reći, iako su s ovima dijelile zajednički usud beznačajnosti.

Kuća većih gabarita s četverostrešnim krovom, pripisana obitelji Bergeljic, podignuta je usred pravokutnog vrta (sl. 1), koji s istočne strane međaši s dvorištem župne crkve, a prema sjeveru se prije obzidavanja obale vjerojatno prostirao do morskog žala. Nad glavnim pročeljem okrenutim moru uzdiže se trokutasto zaključen središnji zabat s biforom, ukrašen polu-uglatim zavojnicama. Na visoko prizemlje uspinje se simetričnim

- 3 Pretpostavljeni prvotni tlocrt i pogledi
kuće Bergeljić nakon prve vlasničke podjele
(arhitektonska snimka: D. Čikara i A. Čurić)

Bergeljić manor house, presumed original
floor plan and views after the first division of ownership
(architectural drawing: D. Čikara and Anka Čurić)

krakovima stubišta do osno smještenog ulaza. Središnja os dodatno je naglašena balkonom s konzolama oblikovanim u razvedenijoj inačici S profilacije (sl. 2). Pročelja su izvedena ujednačenim redovima krupnijih klesanaca. Rastvorena su jednostavno oblikovanim otvorima i zaključena kamenim žlijebom četvrtastog presjeka na duboko usađenim izvijenim konzolama. Zrcalni raspored osi, pet na dužim i po dvije na bočnim pročeljima – uz grupiranje tri središnje na glavnom – jasno odražava hijerarhiju unutrašnje podjele te određuje tipološku pripadnost skupini u jednom dahu podignutih kasnobaroknih bračkih reprezentativnih kuća tripartitnog tlocrta, u kojoj

se na katovima ponavlja prostorna zamisao s prostranim salonom te parom manjih odaja sa svake strane (sl. 3).⁸ Jednaki format prozora i istovjetno oblikovanje okvira na svim pročeljima već na prvi pogled upućuju na izostanak funkcionalne podjele etaža, čime se izdvaja iz mase onovremenih rezidencijalnih građevina – urbanih i ladanjskih – s prizemljima bez iznimke namijenjenima skladištenju, obrtu ili trgovini. Kuća tako ima samo dvije reprezentativne, stambene etaže i potkrovlje. Osim preinaka s prednje strane, najveće promjene dogodile su se na začelju. Recentno je izveden niz otvora u potkrovlju te betonska balkonska ploča, dok se u starije zahvate ubrajaju preinake

- 4 Ostatak okvira prozorskog otvora u prizemlju začelja kuće Bergeljić (foto: D. Čikara)

Bergeljić manor house, remains of the original window frame on the ground floor at the back of the house (photo: D. Čikara)

- 5 Dio začelja kuće Bergeljić snimljen u drugoj polovini 20. stoljeća (nepoznati autor)

Bergeljić manor house, part of the back of the house, second half of the 20th century (anonymous author)

- 6 Ulaz u bočnu prostoriju u prizemlju kuće Bergeljić (foto: D. Čikara)

Bergeljić manor house, entrance to the side room on the ground floor (photo: D. Čikara)

prozorskih otvora u ulaze (sl. 4), vjerojatno nakon što je stražnji dio rasparceliranog i u velikom dijelu izgrađenog vrta nasut do praga prvotnog ulaza smještenog u simetrali začelja. Do njega se moglo pristupiti kraćim stubištem.⁹ Nepravilno usadene konzole drugačijeg oblika i izvedba balkonskog otvora na začelju, s okvirima bez upuštenih bridova (sl. 5), upućuju na naknadni zahvat – izveden vjerojatno prilikom međuvlasničke uzdužne podjele tlocrta. Za razliku od građanskih bračkih tripartitnih kuća, ovdje je podjela u potpunosti izvedena masivnim zidovima. U bočne prostorije, u kojima kamene konzole upućuju na nekoć vidljivu drvenu međukatnu konstrukciju,

pristupalo se iz danas podijeljenog salona kroz otvore s klesanim profiliranim nadvratnicima. U prednjem dijelu prizemlja na jednom je otvoru *in situ* sačuvan par dvokrilnih vratnica s ukkladama u obliku romba (sl. 6). Suprotno tradiciji smještanja u potkrovlje, kuhinja je u prizemlju. Položaji jednostavno oblikovanih ugrađenih kuhinjskih ormara rezultirali su, po vertikali dosljedno provedenim, otklonom krajnje jugozapadne prozorske osi od simetrije začelja. Otvor za dostavu jela u zidu prema susjednoj bočnoj prostoriji potonju određuje kao blagovaonicu. S obzirom na sačuvane prvotne položaje drvenih stubišta u kućama Gligo i Fertilio,¹⁰ može se pretpostaviti da je ono

7 Kuća Marjanović, pogled s jugozapada
(foto: D. Čikara)

Marjanović manor house, southwest view
(photo: D. Čikara)

i u ovom slučaju bilo izvedeno unutar gabarita salona, prislonjeno uz bočnu stranu. Ovakav se položaj stubišta u tipologiji dubrovačke barokne arhitekture (u primjerima s jednim parom bočnih prostorija) smatra konzervativnim rješenjem,¹¹ dok ovdje omogućuje potpunu pravilnost tlocrta. Kuća se u literaturi, po kasnijim vlasnicima, naziva Lukšić-Marinković,¹² a u lokalnoj predaji naziva se „Francuzovom kućom”. U prvom popisu katastarske općine Sutivan, na sjevernoj i na dijelu južne polovice, pod brojevima 321 i 323 upisana je Julija Olandini, a na ostatku južne pod brojem 322 Margarita Passagnoli i liječnik Andrija Definis.¹³ S obzirom na to da je Sutivan bio ladanjsko boravište pripadnika viših splitskih društvenih slojeva, a prva dva prezimena ne pripadaju bračkom stanovništvu već su nađena u splitskim matičnim knjigama, iz kojih je razvidno da je Julija, supruga Filipa Dominika Olandinija¹⁴ iz Sarzane,¹⁵ kći Luke, odnosno unuka bojnika Petra Bergeljića Lukinog. Margarita je pak udovica Petra Bergeljića

Melkiorovog.¹⁶ Otac bojnika Petra, *sargente maggior* Luka i zapovjednik konjaničkih te oltremarinskih postrojbi kolonel Melkior, obojica također i guvernaduri, sinovi su Petra Bergeljića. Taj *conte* Petar i njegov stariji brat *conte* Ilija prebjegli su za Morejskog rata iz bosanskog Podhuma u okolici (H)livna. Osim što su kao venturini ratovali radi plijena, za ratne zasluge dodijeljeno im je dukalom državno plemstvo, a nastanili su se u Splitu.¹⁷ S obzirom na dostupne informacije, o plemićkoj obitelji Bergeljić nema objavljenih radova. Poznate su jedino dvije inačice obiteljskog grba: u prvoj je u gornjem plavom polju zlatni orao, a u donjem srebrnom polju tri ulijevo ukošene zlatne grede; u drugoj je na plavom polju zlatni orao. Prema podacima iz splitskih matica, njihova grobnica bila je u crkvi sv. Dominika, a prema kraju stoljeća pojedini su se članovi ukapali i u Sutivanu kada bi ondje preminuli. Da Julija i Margarita nisu kupnjom došle u posjed nekretnine, upućuje i lista pacijenata mjesnog liječnika iz 1806. godine,¹⁸ u

kojoj se u popisu glava kućanstava navode Petar Bergeljić (zasigurno Lukin sin jer je Petar Melkiorov umro godinu prije) i Margarita Bergeljić, udovica bez potomstva. Ovu kuću se za sada, s obzirom na streloviti ekonomski i društveni uspon te naknadnu rodbinsku podjelu, ali i na plauzibilnu pretpostavku da su su-naručitelji istraženih braćkih kuća uglavnom bila braća, može smatrati zajedničkom investicijom Melkiora i Luke Petrovih, visoko rangiranih mletačkih vojnih časnika. Vremensko određenje podizanja u drugu četvrtinu 18. stoljeća temelji se na dugogodišnjoj prisutnosti Bergeljićevih u Sutivanu, razvidnoj iz mnogobrojnih upisa u župnim matičnim knjigama rođenih i vjenčanih.¹⁹ Objavljen je i dokument iz 1733. godine u svezi Melkiorovih okolnih zemljišnih posjeda.²⁰ S obzirom da *sargente maggior* Luka umire 1748. godine, može se smatrati da je gradnja do tada bila barem započeta.²¹

Manja kuća, demoliranog četverostrešnog krova i interijera, pripisana je obitelji Marjanović. Nekoć je vjerojatno sezala do žala, stiješnjena između Kavanjinovog ljetnikovca, podignutog na posjedu obitelji Božičević–Nadali iza komunalne lože²² te sklopa Marjanović s obrambenom kulom na istočnom kraju kratke uvale (sl. 7). Iza nje se prema istoku duboko pruža uska parcela. Raščlamba pročelja također odaje tripartitnu podjelu. Glavno pročelje, zidano pomnije obrađenim (tesanim) blokovima, po vertikali je artikulirano blagom istakom podnožja zida i razdjelne trake, iz koje se u istoj ravnini izdižu okviri pet ravnomjerno razmaknutih otvora na katu. Središnja os naglašena je ulazom u prizemlje, balkonom na konzolama s čelima u obliku mesnatog lista te viticama i rombovima na bočnim stranicama (sl. 8), ukrasima karakterističnim za barokni *repertoire* urbanih i ukrašavanju sklonijih sredina.²³ Zaključena je trokutasto završenom središnjom istakom s otvorom balkona, također obrubljenom jednostavnim trakama (sl. 9). Bočni ulaz na sjevernom kraju glavnog pročelja vodi u vežu (mletački *androne*), kojom se pristupa u stražnje dvorište. Okviri ulaza ukrašeni su oblim profilom (baštunom) na bridu svijetlog otvora i četvrtastim bazama s jednostavnim linearnom bordurom dok otvori na gornjim etažama imaju uobičajeno oblikovane okapnice. Na starim fotografijama vidljivi su manji prozori u prizemlju, određenje gospodarske namjene etaže, te stubište kojim se s balkona u jednom kraku spuštalo prema jugu.²⁴ Bočna pročelja, naprotiv,

- 8 Balkonske konzole na glavnom pročelju kuće Marjanović (foto: D. Čikara)

Marjanović manor house, balcony consoles on the main façade (photo: D. Čikara)

- 9 Središnja os glavnog pročelja kuće Marjanović (foto: D. Čikara)

Marjanović manor house, central axis of the main façade (photo: D. Čikara)

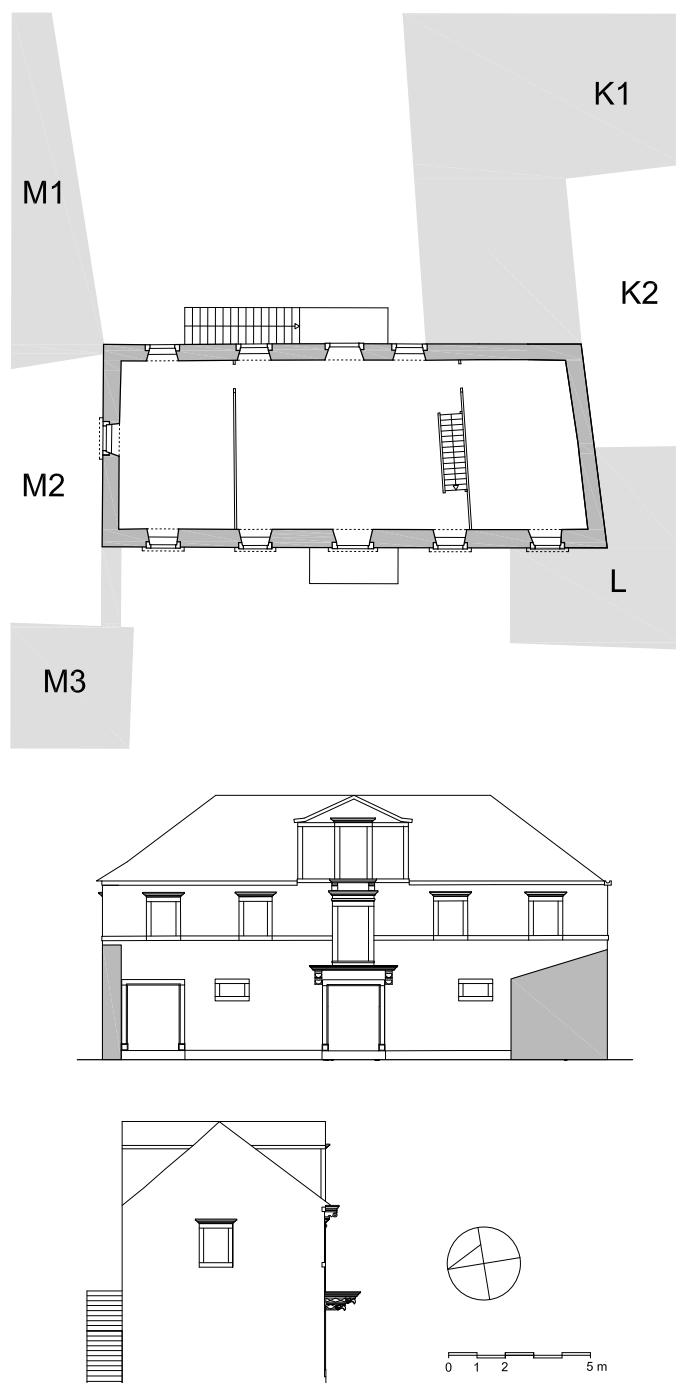
10 Kuća Marjanović, pogled sa sjeverozapada
(foto: D. Čikara)

Marjanović manor house, northwest view
(photo: D. Čikara)

imaju strukturu vernakularne gradnje od nepravilno uslojenih redova manjeg priklesanog kamena. Južno pročelje prema dvorištu Kavanjinovog ljetnikovca je slijepo, dok je nasuprotno, koje zatvara Marjanovićev dvor, rastvoreno samo jednim prozorom u blagom otklonu od simetrale (sl. 10). Na katu začelja, u njegovoj osi, nalazi se prvotni ulaz (niša ima stratigrafiju žbukanih i slikanih slojeva istovjetnu ostalim zidnim ploham), smješten ispod trokutasto zaključene istake. Uz veći je dio stražnjeg dijela kuće do 1878. godine, prema uklesanim brojkama, dozidana gospodarska zgrada. Time su poništeni stražnji prozori salona. Ulaz na katu podrazumijevao je nekakav podest i vanjsko stubište prislonjeno uza zid. Poradi samo jedne prozorske osi na sjevernoj strani ova kuća ne pripada inačici tripartitne podjele s četiri bočne prostorije, već je prostorni raspored ovdje reduciran. Kao prvenstveni razlog nameće se nedostatna tlocrtna dubina, ali ne može se isključiti ni poštivanje načela zrcalnosti – zbog

nemogućnosti da se rastvori s južne strane prema Kavanjinovom dvoru i tako formira stražnja bočna prostorija (sl. 11). Sudeći prema vidljivim ležištima za sidrenje lakih zidova, tlocrtna podjela išla je na pola pedlja od triju prozorskih niša salona. Na starim fotografijama razabire se dopunjavanje glavnog pročelja u istom rasteru nakon uklanjanja očito starije komunalne lože u drugoj polovini 19. stoljeća.²⁵ S obzirom na to da je korpus kuće povezan s kulom Marjanović okvirom ulaza u njegov dvor te da je, suprotno slijepom južnom pročelju, sjeverno rastvoreno prozorom koji gleda u dvor Marjanovićevog sklopa kao i da je, *vice versa*, južno pročelje potonjeg rastvoreno prema dvorištu ove kuće brojnim otvorima, naručitelje njezine gradnje treba tražiti u tom rodu. Shodno je napomenuti da je Jerolim Kavanjin prilikom gradnje ljetnikovca vodio spor s Jankom Marjanovićem i potom njegovim sinom Franom, jer se sa zapadne strane naslonio na njihov zid te onemogućio otjecanje

oborinske vode.²⁶ Činjenica da zidovi ove kuće jedini dodiruju perimetar Kavanjinova ljetnikovca, koji se s vremenom nije tlocrtno mijenjao već je njegova barokna struktura u obliku slova L rasla samo u visinu, osnažuje pretpostavku o naručitelju iz obitelji Marjanović. S obzirom da je ljetnikovac, iako izvorno prizemnica, nadvisio Marjanovićev očito još niži zid,²⁷ može se spekulirati o postojanju prizemne vernakularne građevine, na čijem je položaju podignuto reprezentativno zdanje. Marjanovići potječu od poljičkog plemićkog roda Dražojevića. Pokoljenjima su bili istaknuti mletački vojni časnici.²⁸ Posljednji muški pripadnik Jerolim, sin kapetana *conte* Janka, oženio je do 1718. godine Marinu Marini, udovu Pasqualigo, mletačku patricijku (oko 1685. – 1763.).²⁹ Iako bi pretpostavku o pripadnosti kuće reprezentativnog pročelja Jerolimu Marjanoviću i njegovoj ženi plemenita roda – još k tome i Mlečanki – trebalo potvrditi arhivskim nalazima, reducirani raspored od samo tri prostorije na stambenom katu te položaj otvoren panoramskom pogledu sa zapada i istoka upućuju na oblikovanje ladanjskog ambijenta za ugodan boravak plemićkog para bez potomstva. Stoga se Jerolim Marjanović za sada može smatrati izvjesnim naručiteljem. Njegovoj najstarijoj udanoj sestra Katarini suprug je trogirski plemić, doktor obaju prava, Ivan Antun Palladini (oko 1692. – 1746.), dok je mlada, Ana, udana za kapetana Fridrika Nonveillera. Za Nonveillere se zna da su naslijedili posjed Marjanovićevih,³⁰ ali je manje poznata činjenica da je mlada Katarinina kći Kornelija supruga splitskog plemića Petra Capogrossa.³¹ Iako vjenčani još 1740. godine, Kornelija i Petar zabilježeni su u sutivanskim maticama nedugo prije smrti *contesse* Marine, prilikom krštenja prvog djeteta kućne služavke, što upućuje na pretpostavku da su tek nasljeđivanjem dijela Jerolimovih nekretnina u mjestu trajno naselili poslugu. Njihova posljednja neudana kći, *contessa* Ana, umire 1825. u Sutivanu *in domo suo*. Da je dio sutivanskog posjeda Marjanovićevih pripao i Heleni udanoj Cippico, starijoj Katarininoj kćeri, vidljivo je iz jednog od popisa sutivanskih izvoznika vina, u kojem je naveden i njezin sin, *conte* Marko.³² Građevina je u prvi austrijski katastar upisana pod brojem 155. Nije kategorizirana kao stojna kuća nekog od Jerolimovih nasljednika, nego kao skladište Nikole Ilića i njegove braće. *Magazzino* dr. Ilića se navodi i u predstavi iz 1878. godine, kojom se traži uklanjanje lože ispred Kavanjinovog

- 11 Pretpostavljeni prvotni tlocrt kata, glavno i sjeverno pročelje kuće Marjanović: M1 – sklop kuća Marjanović, M2 – dvor Marjanović, M3 – Marjanovićeva kula, K1 – Kavanjinov ljetnikovac, K2 – Kavanjinov dvor, L – komunalna loža (situacija: Ured ovl. ing. geodezije Ante Strunje; arhitektonska snimka: D. Čikara i A. Čurić)

Marjanović manor house, presumed original floor plan, the front and north façade: M1 – Marjanović manor houses complex, M2 – Marjanović courtyard, M3 – Marjanović tower, K1 – Kavanjin manor house, K2 – Kavanjin courtyard, L – communal *loggia* (situation: licensed geodetic engineer Ante Strunje; architectural drawing: D. Čikara and A. Čurić)

- 12 Balkonske konzole na sjevernom pročelju sklopa Ilić
(foto: D. Čikara)

Complex Ilić, balcony consoles on the north façade
(photo: D. Čikara)

- 13 Renesansna ušica u funkciji nosača balkonate u
potkrovlju kuće Marjanović (foto: D. Čikara)

Marjanović manor house, renaissance eyelet as a support
for the balcony in the attic (photo: D. Čikara)

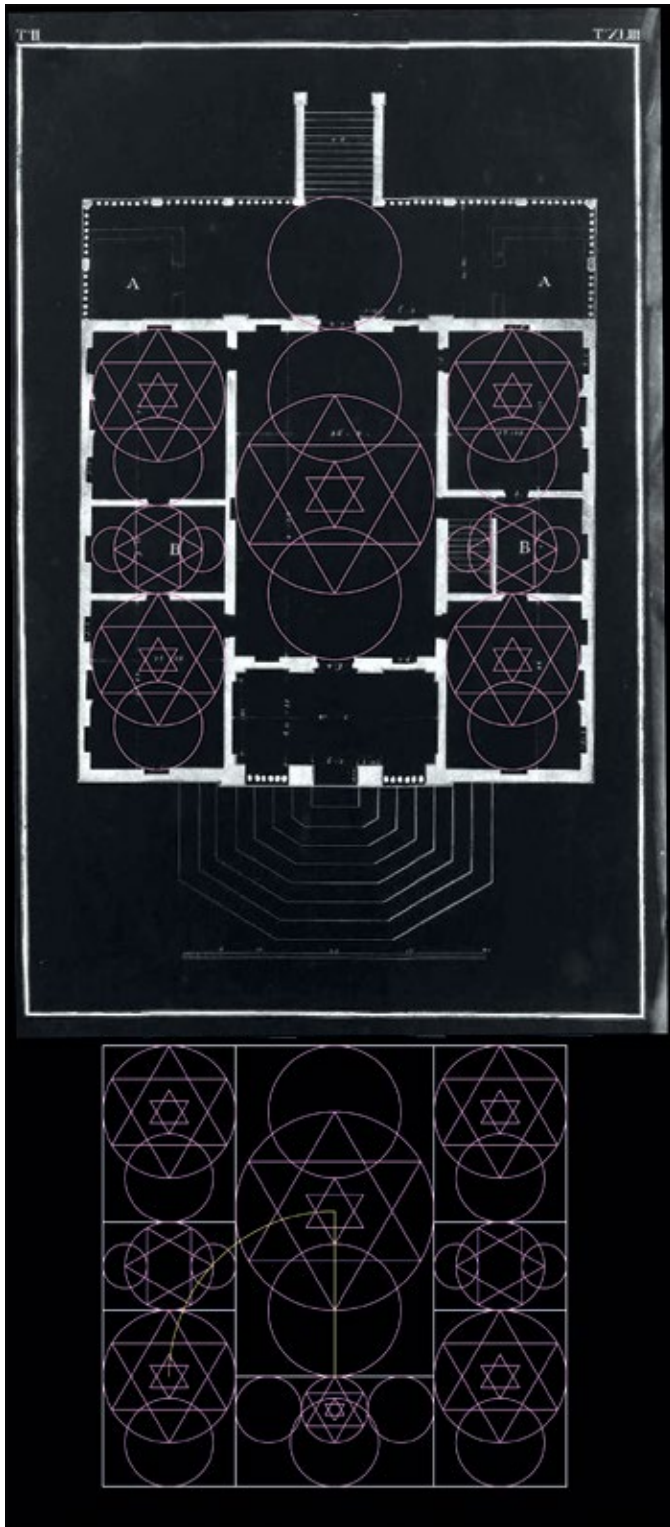
ljetnikovca, a što bi išlo u korist i vlasniku ove kuće jer njezino se vanjsko stubište do tada lomilo na dva kraka.³³ Braći Valentinu i Nikoli, sinovima Ivana Ilića, zbog ratnih je zasluga u posljednjem mletačko-turskom ratu dodijeljen plemićki naslov, tako da njihov društveni uspon započinje oko polovine 18. stoljeća, da bi krajem istog već osnivali trgovačka društva.³⁴ Međutim, ako je suditi po tituliranju u sutivanskim maticama,³⁵ pripadnici ovog roda do sredine stoljeća, doba kojem ovo zdanje prema stilski oblikovanim elementima vjerojatno pripada, još nisu dosegli društveni i ekonomski status koji bi bio predvjetom za gradnju kuće s ovako reprezentativnim pročeljem, a za koje se može smatrati da je pak u neskladu s reduciranim unutrašnjim rasporedom sa stanovišta funkcionalnog obiteljskog stanovanja. Štoviše, pripadnici roda Ilić ni ne obitavaju u istočnom dijelu naselja početkom 19. stoljeća.³⁶ Stoga se može pretpostaviti da su braća Ilić tek kupnjom od Marjanovićevih nasljednika stekli kuću i pretvorili je, zajedno s dvorišnim dogradnjama, u gospodarsko-skladišni kompleks. Činjenica da su u jednom trenutku Ilići došli i u posjed sklopa oko renesansne kule Božičević-Nadali, pedesetak metara prema jugozapadu, otvara mogućnost rekonstruiranja prvotnog izgleda začelja tripartitne kuće.³⁷ Naime, prilikom preoblikovanja njegove obalne fronte tijekom druge polovine 19. stoljeća, u pročelje su ugrađene balkonske konzole (sl. 12), istovjetne onima na glavnom pročelju Marjanovićeve kuće. Stoga se može pretpostaviti da su izmještene upravo prilikom zaklanjanja začelja gospodarskom zgradom. U tom smislu, duboka se ugradnja može pripisati oštećenjima prilikom vadenja s izvorne pozicije iako se kao razlog ne može isključiti ni veća debljina zida u koji su konzole vrlo vjerojatno sekundarno usadene. Izvedbu vanjskog stubišta na glavnom pročelju treba smatrati naknadnim zahvatom za potrebe lakše manipulacije skladišnom robom³⁸ jer je u koliziji s istaknutim podnožjem zida. Sudeći prema grubljoj klesarskoj obradi, zaključuje se da je tada balkonska ploča s južne strane preoblikovanjem profilacije jednostavno pretvorena u vršnu stubu. Da je balkon pretvoren u vanjski prilaz skladištu na katu, upućuju i stupovi koji zbog prolaza težih tereta podupiru inače stabilnu balkonsku konstrukciju. Još jednu poveznicu s kulom Božičević-Nadali, preuređenom u 18. stoljeću, nalazimo u istovjetnom obliku renesansnih ušica za provlačenje prečke zastora ispred

otvora (sl. 13).³⁹ Međutim, ne treba odbaciti mogućnost da se njihova ugradnja uklapa u regionalni izričaj vremena koje je sklonu recikliranju oblikovnih elemenata prethodnih stilskih razdoblja.⁴⁰ Na kraju, treba imati u vidu da je Kavanjinova mati iz obitelji Božičević–Nadali te da je on svoj ljetnikovac podigao na darovanom rodbinskom posjedu, tako da postoji mogućnost i da je kuća pripisana Jerolimu Marjanoviću podignuta na posjedu Nadalijevih.⁴¹ Opetovano se može zaključiti da konačan odgovor na pitanje o naručiteljima gradnje i ove kuće, za Brač neuobičajeno visokog stupnja artikulacije glavnog pročelja, mogu dati samo arhivska istraživanja.⁴²

Pročelja ovih dviju kuća uklapaju se u regionalni barokni izričaj 18. stoljeća,⁴³ na Braču dodatno reduciran u odnosu na urbane sredine. Središnja os kuće Bergeljić naglašena je grupiranjem otvora, balkonom i središnjom vertikalnom istakom s trokutnim zabatom i volutama nad glavnim pročeljem. Pročelje kuće Marjanović rastvoreno je pak u jednoličnom ritmu, na renesansni način, dok se barok očituje u naglašavanju središnje osi te u povezivanju otvora na katu jednostavnim razdjelnim trakom. Ukratko, kada se radi o oblikovnoj sintaksi, ovdje u regionalnom kontekstu ne treba tražiti izrazita ostvarenja poput pojedinih splitskih palača (Milesi, Cindro). Ipak, vrlo visoki stupanj simetrije i ravnopravno tretiranje otvora i pročelja u trodimenzionalnom oblikovanju usred prostrane parcele smještene kuće Bergeljić, pri čemu kompozicija u potpunosti odražava unutrašnji raspored, svjedoče o visokokvalitetnom rješenju. Isključivo s gledišta zrcalne prostorne organizacije, usporediva je s nizom palača ugrađenih u gradske blokove,⁴⁴ odnosno reprezentativnih stambenih zdanja podignutih u naseljima rahlog urbanizma na području Mletačke Istre, Dalmacije i Albanije te Dubrovačke Republike. Isključivo stambena funkcija – gospodarski objekti vjerojatno su bili smješteni uz obod parcele, odnosno dislocirani – može se smatrati odrazom aristokratskog duha naručitelja za lokalne prilike neprikosnovenog društveno-ekonomskog statusa, a u regionalnom okviru i iznimnom pojavom ispred svog vremena. Onovremeni naručitelji tripartitnih kuća na otoku, iako su u njoj mogli imati lokalni uzor za svoja ipak skromnija zdanja, nisu usvojili ovakav otmjeni model. Trebalo je proteći više od pola stoljeća da bi se ponovio u klasicističkoj palači Gligo u Bobovišću.⁴⁵ Zrcalni raspored prostornih jedinica na katu i raščlamba gornje zone

glavnog pročelja kuće Marjanović, koje obradom ne zaostaje za pročeljima gradskih palača, također odražavaju težnju za simetričnim oblikovanjem unatoč reduciranom rastvaranju zbog djelomične zaklonjenosti zatečenom gradnjom.

Na temelju preciznih arhitektonskih izmjera može se pretpostaviti da su prostorne jedinice unutar svih pravilnih tlocrta bračkih tripartitnih zdanja 18. stoljeća imale inicijalne omjere jednoznačenkastih cijelih brojeva, uzevši u obzir razumljive otklone tijekom izvedbe. Za dekomponiranje njihovih dispozicijskih shema primijenjen je sustav kombiniranja autentičnih geometrijsko-aritmetičkih dijagrama za proporcijske omjere jednoznačenkastih cijelih brojeva, konstruiranih pomoću ravnomjerne podjele vertikalne osi uspravljenog heksagrama upisanog u krug.⁴⁶ Geometrijsko polazište za te omjere razvidno je i u načinu njihovog predočavanja u traktatima kasnorenesansnih arhitekata Sebastiana Serlija i Andree Palladija. Oni – možda u uobičajenoj formuli profesije – za osnovu proporcijskih omjera navode kvadrat (Bertotti Scamozzi dva stoljeća kasnije koristi termin *larghezza*) kojem dodaju jedan njegov dio: $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{2}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{3}{5}$, $\frac{5}{8}$, itd.⁴⁷ Dakle, pomoću geometrijskog lika vizualiziraju numeričke odnose. Umjesto zahtjevnije konstrukcije kvadrata kao ishodišnog geometrijskog lika, pravilna struktura heksagrama, izvedenog metodom *ad triangulum* iz osnovne podjele kruga vlastitim radijusom, čini se jednostavnija i praktičnija jer navodi na opisivanje sekundarnih krugova. Ovakva distorzija početnog kruga omogućuje konstruiranje pravokutnika različitih omjera cijelih brojeva. Za razliku od kvadrata, čiju je stranicu, nadalje, nemoguće podijeliti na tri jednaka dijela bez pomoćne geometrijske konstrukcije, osim ako se ne konstruira trostrukim prenošenjem pomoću šestara – na način koji bi se mogao smatrati neumješnim – koncentrična rotacija heksagrama, izvedena algoritamskom iteracijom unutar heksagona koji formiraju baze njegovih šest krakova, omogućuje daljnju podjelu vertikalne osi, a između ostalih i generiranje omjera s članom tri.⁴⁸ Sumjerljivost (*commensuratio*) magnituda krugova na ovaj način konstruiranih dijagrama za proporcijske omjere jednoznačenkastih brojeva svake od prostornih jedinica odražava red/poredak (*ordinatio*) – Vitruvijev preduvjet simetrije – unutar dispozicijske sheme. Sumjerljivi krugovi tvore integrirajuću geometrijsku strukturu – vodilju

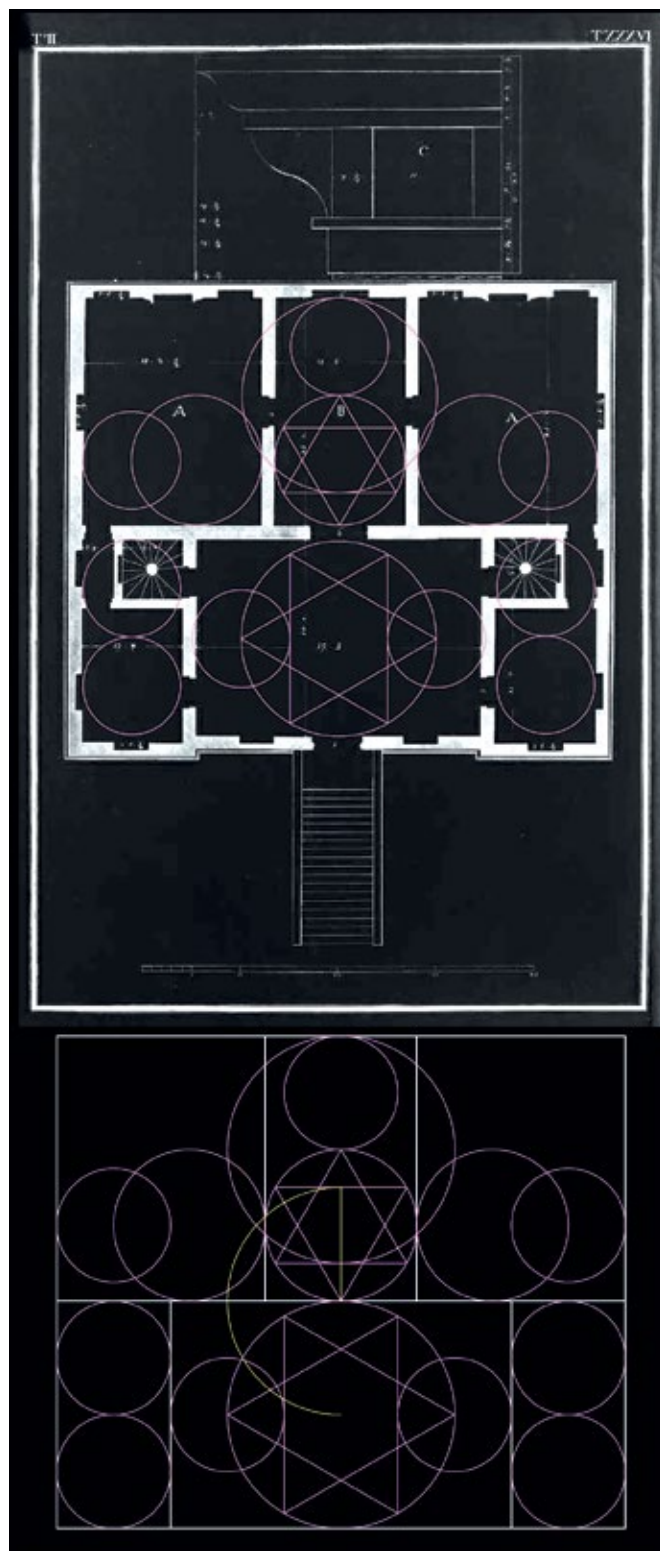
14 Tlocrt i dispozicijska shema Palladijeve vile Caldogno (Bertotti Scamozzi, 1778.) preklapljeni s proporcijom sustavom

Andrea Palladio, Villa Caldogno, floor plan and disposition scheme (Bertotti Scamozzi, 1778) overlaid with the proportional system

kompozicije, kao što se može zaključiti npr. iz preklapanja s Bertotti Scamozzi jevim dovoljno točnim tlocrtima,⁴⁹ odnosno iz pretpostavljenih dispozicijskih shema skromnijih Palladijevih vila Caldogno i Schio.⁵⁰ Unutar tlocrta vile Caldogno magnitude krugova odražavaju hijerarhijski poredak prostornih jedinica započet dijagramom središnjeg salona za omjer 3:5, koji preko prostora srednje veličine u bočnim nizovima omjera 3:4 vodi do još manjih prostora inicijalnog omjera 2:3 (sl. 14). Iz kraćih stranica bočnih prostora (*larghezza*) nesumnjivo proizlazi da su sekundarni krugovi iz prethodećeg dijagrama konvertirani u primarne tijekom postupka translacije. Na koncu su, zbog različitog broja pregradnih zidova, unutar tlocrta pojedini proporcijски omjeri nužno iskrivljeni – u ovom primjeru, oni bočnih prostora. Osim u dispozicijskoj shemi ove vile, prostori u bočnim nizovima s omjerima 3:4 i 3:5 javljaju se u kombinaciji s poprečno postavljenom manjom prostorijom omjera 2:3 unutar još nekoliko Palladijevih tlocrta.⁵¹ S obzirom na to da su manji krugovi u dijagramima za omjere 3:4 i 3:5 (u dvoosno zrcalnoj varijanti) većih prostora u nizu sukladni većem krugu, koji određuje širinu manje, poprečno postavljene prostorije omjera 2:3, može se zaključiti da je plauzibilni razlog takvoj kombinaciji omjera i veličina prostora unutar istog niza upravo primjena ovog geometrijskog sustava vizualizacije aritmetičkih odnosa. Prilikom oblikovanja vile Schio (sl. 15) Palladio prema predanju tlocrtno proširuje stariju građevinu (prostori označene s A B A),⁵² čija središnja prostorija ima omjer 4:7, a bočne $5\frac{1}{2}:7$. Dužina kraćih zidova bočnih prostora može se jednostavno odrediti aritmetičkom sredinom dviju vrijednosti omjera središnje prostorije, ali i preklapljenim krugovima, s time da veći odgovara širini središnje prostorije (vrijednost 4), a manji razlici (vrijednost 3) između njezinih kraćih i dužih zidova. Međutim, s obzirom da je krug koji određuje kraću stranicu atrija (omjera 2:3) sukladan većem krugu iz dijagrama za omjer 4:7 (vrijednost 6), može se zaključiti da je Palladio širinu atrija odredio upravo pukim ponavljanjem potonjeg kruga, koji se ne može iščitati iz puke podjele stranica prvotne središnje prostorije. Sekundarni krugovi dijagrama za atrij, sukladni krugu kojim je predložena navedena vrijednost 3 u zatečenoj središnjoj prostoriji, daljnja su indicija upotrebe predloženog sustava. Njihovim udvajanjem kompozicija je, izvedena

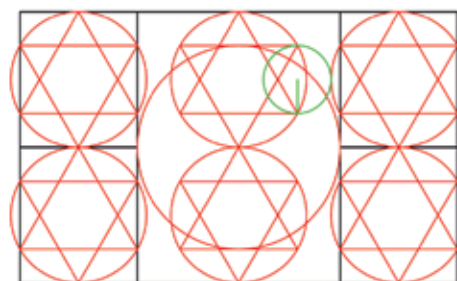
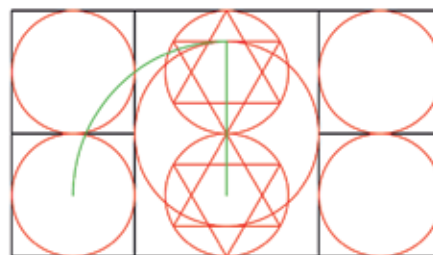
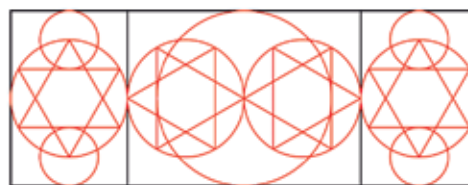
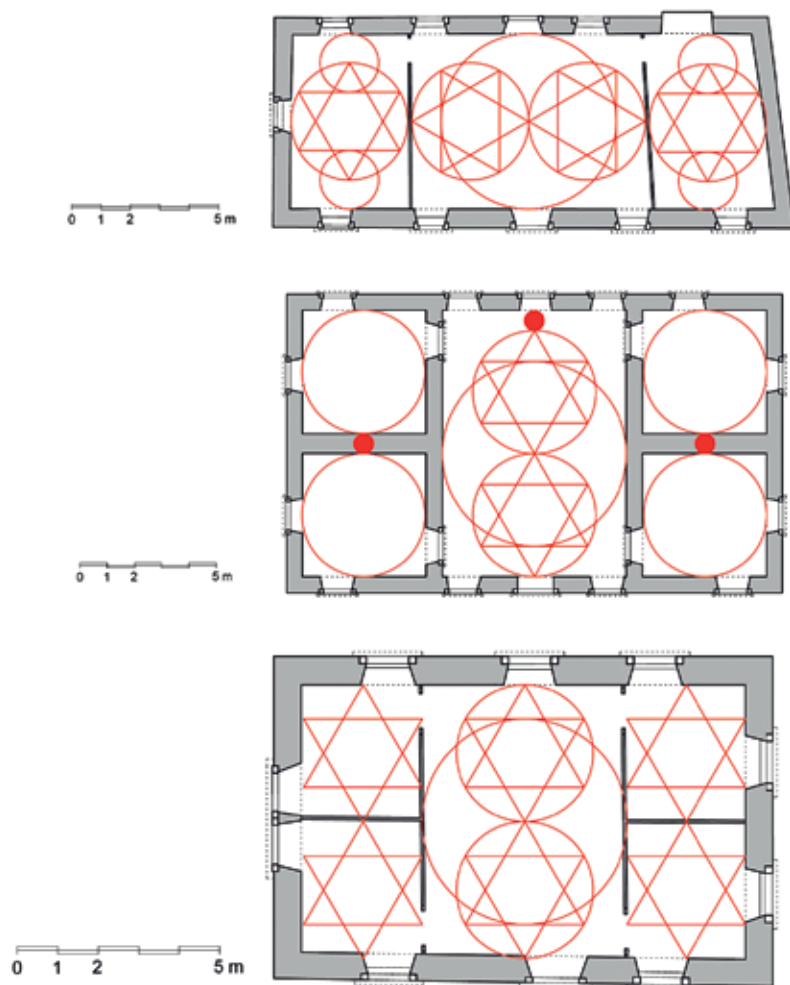
samo pomoću tri magnitude sumjerljivih krugova, u bitnom dijelu i zaključena.

Kuće Marjanović i Bergeljić podignute su u ruralnom dijelu udaljene mletačke provincije barem stoljeće i pol nakon Palladija. Na temelju preciznih izmjera⁵³ razvidno je da unutar izduženog tlocrta kuće Marjanović – iako je zatečena okolna gradnja donekle uvjetovala njezine dimenzije – salon, s dužom stranicom usporednom s glavnim pročeljem, ima omjer 3:4, a po jedna bočna prostorija omjer 2:3, ravnajući se prema tlocrtu one sjeverne, pravilnije izvedene (sl. 16). Omjer salona je zbog aksijalnog smještaja predložen dvoosno zrcalnim dijagramom. S obzirom da kraće stranice bočnih prostorija odgovaraju krugovima koji su sukladni onim manjima unutar dijagrama za salon, ovako izveden omjer bočnih prostorija indicija je primjene predloženog proporcijskog sustava prilikom komponiranja ove rudimentarne tripartitne sheme – istovjetno pojedinim Palladijevim rješenjima. U suprotnom, bočne bi prostorije mogle biti šire, odnosno uže. Štoviše, ova je dispozicijska shema inverzija sheme bočnih nizova vile Caldogno. Izmjere kuće Bergeljić⁵⁴ upućuju na mogućnost da na glavno pročelje poprečno postavljeni salon ima longitudinalni otklon od istog omjera 3:4, koji odgovara debljini masivnih pregradnih zidova između bočnih prostorija. Može se zaključiti da su inicijalne proporcije salona iskrivljene upravo njihovim umetanjem između parova bočnih prostorija koje su zadržale kvadratni oblik. Odabir upravo omjera 3:4 kao prikladnog prilikom komponiranja dispozicijske sheme ove samostojeće građevine, primjera tipološke inačice s parovima kvadratnih bočnih prostorija, čini se vjerojatnim u kontekstu hipotetske primjene predloženog proporcijskog sustava jer geometrijska je struktura sheme nužno rezultat translacije udvojenih krugova središnjeg dijagrama. Koristeći istovjetnu metodologiju, može se zaključiti da je dispozicijska shema kata kuće Gligo, također podignute u godinama prema sredini stoljeća, koncipirana analogno potonjem primjeru, s time da parovi bočnih prostorija umjesto kvadrata imaju proporcije heksagrama, jednostavno konstruiranih iz krugova sukladnih udvojenim krugovima dijagrama za omjer salona.⁵⁵ Kuće Fertilio, Rendić i Marangunić su prema rezultatima istraživanja iz druge polovine stoljeća. Osim što su im balkoni izvedeni u potkrovnjoj etaži, saloni su drukčijih omjera (sl. 17). Kuća Fertilio s parovima

15 Tlocrt i dispozicijska shema Palladijeve vile Schio (Bertotti Scamozzi, 1778.) preklopljeni s proporcijskim sustavom

Andrea Palladio, Villa Schio, floor plan and disposition scheme (Bertotti Scamozzi, 1778) overlaid with the proportional system

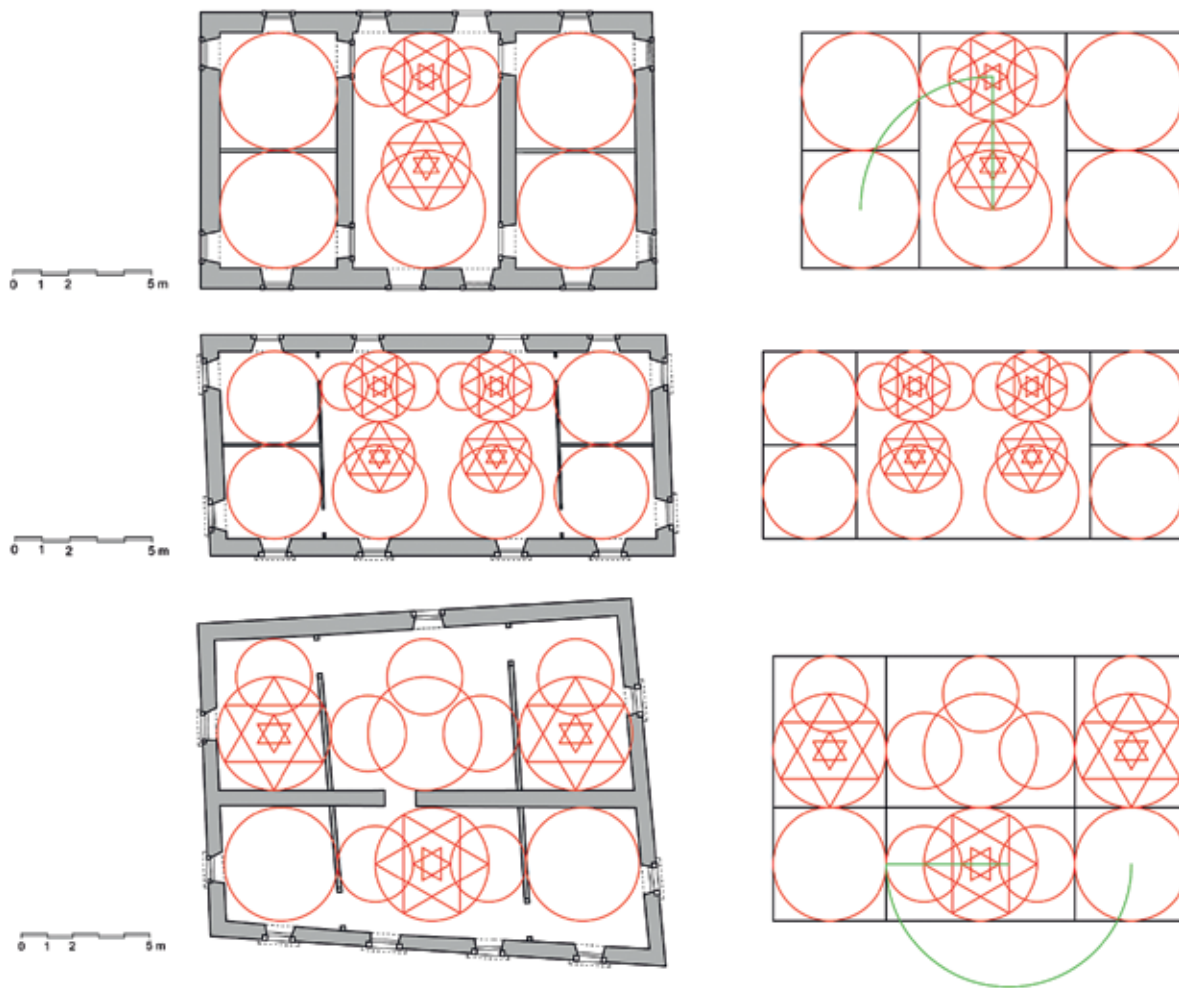

- 16 Tlocrti i dispozicijske sheme kuća Marjanović, Bergeljčić i Gligo preklapljeni s proporcijским sustavom (arhitektonska snimka: D. Čikara i A. Ćurić)

Marjanović, Bergeljčić and Gligo manor houses, floor plans and disposition schemes overlaid with the proportional system (architectural drawing: D. Čikara and A. Ćurić)

kvadratnih bočnih prostorija ima omjer salona 5:8 – uz omjere 3:4 i 2:3 (varijante s udvojenim krugovima) jedini kojem, ako je izveden pomoću heksagrama, najveći krug iznosi polovicu duže stranice dijagrama dobivenog kombinacijom obiju inačica za omjer 3:5. Stoga je odabir navedenog omjera daljnja indicija primjene predloženog sustava jer navedeni je krug sukladan udvojenim krugovima bočnih nizova. Kuća Rendić također ima parove kvadratnih prostorija i na glavno pročelje usporedno položen salon omjera 5:4. Imajući u vidu činjenicu da dijagram za taj

omjer, dobiven pomoću heksagrama, nije dvoosno zrcalan (konstruira se poput dijagrama za omjer 2:3, ali samo s jednim sekundarnim krugom) te povrh toga ne rezultira sukladnim krugovima u bočnim nizovima, ne može se isključiti mogućnost da je za polazište, *lege artis*, odbran udvojeni dijagram za omjer 5:8. Na temelju ustanovljenih omjera prostornih jedinica unutar do sada prikazanih tripartitnih tlocrta, može se pretpostaviti da je složenija shema kuće Marangunić nepravilnog tlocrta izvedena iz omjera 3:5 prednjeg salona – uz pretpostavku uobičajeno kvadratnih prednjih bočnih prostorija (ravnanjući se prema onoj na lijevoj, sjevernoj strani). Ako se sjeverno bočno pročelje i na njega okomit masivni poprečni pregradni zid uzmu kao relevantni, izdužene stražnje bočne prostorije imaju omjer 3:4. Posljedično, stražnji salon nužno ima omjer 4:5. Ova dispozicijska shema, kombinacija tek dviju magnituda krugova (dvokomponentna,

17 Tlocrti i dispozicijske sheme kuća Fertilio, Rendić i Marangunić preklapljeni s proporcijskim sustavom (arhitektonska snimka: D. Čikara i A. Čurić)

Fertilio, Rendić and Marangunić manor houses, floor plans and disposition schemes overlaid with the proportional system (architectural drawing: D. Čikara and A. Čurić)

binarna struktura), predstavlja rezultat primjene drugačijeg, ne-hijerarhijskog načela u komponiranju. Može se zaključiti da je predloženi sustav komponiranja dispozicijskih shema pet bračkih tripartitnih kuća s matematičke strane neupitan i dosljedno proveden: za središnji salon odabrani su isključivo oni omjeri kojima jedna od magnituda krugova unutar dijagrama nužno određuje širinu bočnih prostorija, iako se sheme mogu izvesti i pukim određenjem stranica bočnih prostorija jednom od stranica salona ili njezinom polovicom. Također se ne može isključiti

moćnost da je dispozicijska shema kuće Marjanović preuzeta iz objavljenih predložaka, s obzirom da su domaći barokni graditelji, poput Trogirana Ivana Macanovića, vjerojatno sina Ignacijevog, posjedovali primjerke renesansnih traktata.⁵⁶ U konkretnom slučaju, moguće posredstvom mletačkih vojnih inženjera, s obzirom na to da je rečeni nastavio očev i djedov (Ivan II.) angažman na popravcima i izgradnji fortifikacija.⁵⁷ Međutim, upravo su proporcije heksagrama na tlocrtu i svijetlim otvorima unutar boboviškog sklopa indicija stvarnog korištenja proporcijskog sustava sumjerljivih krugova izvedenih pomoću heksagrama. Na dugotrajnu uporabu heksagrama upućuje i način oblikovanja tlocrta palače Gligo u Bobovišću s početka 19. stoljeća, s prostornim jedinicama u omjerima iracionalnih brojeva.⁵⁸ S obzirom da su povijesni izvori po pitanju proporcijskih sustava u arhitekturi izrazito šturi, o primjeni se ograničenog broja matematičkih

alata – pri čemu je znanje u dužem razdoblju moglo biti prenošeno usmenim putem – može samo spekulirati. Međutim, sudeći prema donesenim primjerima, koji su onkraj koincidencije, sustav kombiniranja sumjerljivih krugova, sastavnica geometrijsko-aritmetičkih dijagrama za omjere jednoznačenastih cijelih brojeva, jednostavno izvedenih pomoću strukture heksagrama, mogao je biti primijenjen za komponiranje zrcalnih dispozicijskih shema venetskih kasnorenesansnih vila i palača, ali i manje složenih bračkih kasnobaroknih kuća. S obzirom da se njegovom primjenom jednostavno postižu (vizualiziraju) proporcijski omjeri pojedinih prostorija, kao i međusobna proporcijaska korelacija među prostorijama – drugim riječima simetrija cjeline – mogućnost da su ga kao uobičajenog koristili i najpoznatiji arhitekti, čini se plauzibilnom.⁵⁹ Iako jednostavan, može se smatrati da ovakav sustav definiranja prostornih odnosa nije u domeni običnih majstora klesara, tako da atribucije tripartitnih kasnobaroknih bračkih kuća ipak treba tražiti među pojedincima koji su usto bili i graditelji, odnosno arhitekti.

Poligonalna greda ravno odrezanih krajeva, ugrađena iznad okvira ulaza na glavnom pročelju kuće Bergeljić (sl. 3), ranije je uočena kao karakteristična po jedinstvenost baroknih nadgrada otvora na pročeljima u trogirskoj povijesnoj jezgri, ali i portala ulaza u kasnobarokni sklop Gligo.⁶⁰ Potonji primjer povezan je s djelovanjem upravo Ivana III. Macanovića na Braču.⁶¹ Stoga oblikovanje nadgrada ulaza u kuću Bergeljić ide u prilog okvirnom vremenskom smještaju u drugu četvrtinu stoljeća. Već je iznesena pretpostavka da je kuća Gligo podignuta u razdoblju u kojem je stvarni protomajstor župne crkve u Nerežišću, spomenuti Ivan, a nominalni njegov sin Ignacij II. Kuće Rendić i Marangunić podignute su kasnije, u vrijeme kada je potonji radio na zvoniku u obližnjem Donjem Humcu, s time da je on i vjerojatni graditelj župne crkve u Milnoj. S obzirom da su plauzibilni su-naručitelji tih kuća pripadnici klera, bilo je logično za pretpostaviti da su tijekom radova na župnim crkvama barem projekt, ako ne i realizacija tih kuća, bili povjereni protomagistru – možda tek kao obostrano ukazivanje časti.⁶² U prilog pretpostavci o angažiranju navedenih graditelja kao autora arhitektonskih zamisli ovih skladnih i prostranih zdanja posredstvom crkvenih krugova ide i činjenica da je supruga pučanina Jerolima Fertilija, vjerojatnog naručitelja četvrte

tripartitne građanske kuće, Splićanka Jerolima Angela, kći Zakarije Manole.⁶³ Naime, Zakarijin brat Didak bio je u vrijeme njezine udaje trogirski biskup.⁶⁴ *Per analogiam*, činjenica da su se pripadnici obitelji Macanović-Raguseo kroz nekoliko pokoljenja kao zidarski majstori isticali na obnovi i izgradnji državnih fortifikacija, dodatno osnažuje pretpostavku o visoko rangiranim časnicima iz roda Bergeljić te odvjetku časničke obitelji Marjanović kao naručiteljima projekta upravo od jednog od navedene dvojice graditelja. Pretpostavka o Ivanu III. Macanoviću kao izglednom arhitektu kuće Bergeljić dodatno je osnažena uviđom u objavljeni upis iz trogirske knjige krštenih, u kojem se kao krsna kuma njegovu sinu Ignaciju 1727. godine navodi „...dona Thomasina uxor domini Oratii Pinelli medici phisici...”⁶⁵ Naime, njihova kći Marija (bilj. 21) udala se za satnika Antuna Bergeljića (Prilog 1), prvog rođaka izglednih naručitelja.⁶⁶ Po pitanju atribucije valja zaključno napomenuti da je Ivan u godini koja je prethodila tom rođenju, nakon majstorskog nauka položio ispit kod mletačkog vojnog inženjera Francesca Melchiorija – koji ga je podučavao i arhitektonskim proporcijama – te stekao naslov protomajstora.⁶⁷ Upravo je Melchiori mogao uputiti kandidata u nezabilježene oblikovne sustave, poput ovdje predloženog, a pritom možda i upoznati s tripartitnom tlocrtnom tipologijom. Jesu li ušice, u funkciji konzola balkonate na kući Marjanović, prvotno bile ugrađene u spomenutu renesansnu kulu Božičević-Nadali ili su oblikovane kao lažne spolije u poznatoj Ignacijevoj maniri (poput voluta koje oblikuju bočne prozore središnje lade župne crkve u Milnoj), trebalo bi se ustanoviti podrobnijim mjerenjima te komparativnom analizom dimenzija, materijala i klesarske obrade. U svakom slučaju, ovu kuću može se smatrati starijom od datirane supetarske kuće Rendić (1768. godina) jer se potonja u oblikovanju istaknutog zabata i preuzetim geslom („Ostivm non hostivm”) može smatrati kompilacijom elemenata s ove kuće i susjednog Kavanjinovog ljetnikovca. S druge strane, balkonskim konzolama kuće Marjanović, pojednostavljenog geometrijskog uresa, nalazimo uzor na kući Bergeljić.

Imajući u vidu snažnije kulturne veze Dalmacije s Venecijom tijekom 18. stoljeća, kada su brojni brački pomorci nakon prestanka osmanlijske opasnosti prevozili morem velike količine otočkog vina i drugih proizvoda u grad na Laguna-ma, a pripadnici plemićkih obitelji – poglavito iz

urbanih središta – doktorirali pravne i medicinske znanosti u Padovi, odnosno stjecali visoke vojne činove, može se zaključiti da su dvije do sada nepoznate reprezentativne kuće u Sutivanu (uz preostala kasnobarokna tripartitna bračka zdanja) rezultat spleta povoljnih okolnosti. S jedne strane bogatstva i težnji naručitelja za oponašanjem obrasca tripartitne organizacije reprezentativnog stambenog prostora tipičnog za povijesnu arhitekturu Mletaka te s druge strane vjerojatne primjene proporcijanskog sustava komponiranja složene, u kasnoj renesansni inaugurirane zrcalne dispozicijske sheme u omjerima jednoznaznosti cijelih brojeva dobivenih pomoću heksagrama. Treba naglasiti da ovih nekoliko bračkih reprezentativnih kuća zrcalnog tlocrta, čak i kada su djelomično ugrađene, predstavljaju dragocjene primjere stroge implementacije predloženog proporcijanskog sustava, što ih razlikuje od usporedive kategorije tripartitnih zdanja na području Lagune (*case padronali*). Sudeći prema objavljenim tlocrtima reprezentativnih primjera, ova zdanja su im kao mogući uzori najsrodnija tek prema stupnju artikulacije pročelja i donekle rangu naručitelja, a razlikuje ih i manja širina središnje prostorije, svedene na tek nešto prostraniji hodnik.⁶⁸ Može se zaključiti da tripartitne kasnobarokne bračke kuće odražavaju stav kojem je u stambenoj arhitekturi primarno postizanje prostornog sklada, počevši od naglašene središnje prostorije, a dekoriranje je opcija – pitanje mentaliteta, osobnog ukusa i mogućnosti. Prema dosadašnjim saznanjima iz terenskih uvida, tripartitna tipologija je na dalmatinskoj obali i otocima tek mjestimično zastupljena i to isključivo u reprezentativnijem dijelu spektra povijesnih građevina. Stoga se može zaključiti da predstavljaju značajan doprinos spoznaji o dosezima naše provincijske barokne arhitekture. Za nadati se da će rezultati ovog istraživanja inicirati proučavanje tripartitne prostorne organizacije u ostalim domaćim sredinama, kao i proporcijanskih sustava komponiranja zrcalne dispozicijske sheme, a u konkretnim slučajevima biti i poticaj konzervatorskoj službi za djelovanje.

PRILOG 1

Obiteljsko stablo Bergeljić (Berghegliche, Berghelich)

1. Luka ∞ N. N.
- 1.1. Ilija (†nakon 1717.) *conte* ∞ Angela Mačucat Franina iz Splita
- 1.1.1. Ana (*1693.)
- 1.1.2. Frano Antun (*1695.) splitski kanonik
- 1.1.3. Dujam (1700. – 1762.) zastavnik
- 1.1.4. Ana Marija (*1704.)
- 1.1.5. Antun (oko 1706. – 1754.) satnik ∞ Marija Pinelli, kći protomediaka Horacija iz Zadra
- 1.1.5.1. Frano (1750. – 1779.)
- 1.1.5.2. Horacij (1752. – 1817.) doktor obaju prava, splitski kanonik, prof. hermeneutike i crkvene povijesti
- 1.1.5.3. Petar Paval (1754. – 1824.) sudac prizivnog suda u Splitu ∞ Helena Ivellio Josipova
- 1.1.5.3.1. Marija ∞ Jerolim Alberti
- 1.1.6. Matija (*1710.) notar u Splitu
- 1.1.7. Marija (*1714.) ∞ Petar Cingalović iz Hvara
- 1.1.8. Elizabeta (*1717.)
- 1.2. Petar (†nakon 1696.) *conte* ∞ Franica N.
- 1.2.1. **Melkior** (1690. – nakon 1762.) *conte*, kolonel i guvernadur ∞ Ana Pensa iz Splita
- 1.2.1.1. Petar (1733. – 1805.) ∞ Margarita Passagnoli, kći Ivana Krstitelja iz Splita
- 1.2.1.2. Ivan (1739. – 1779.)
- 1.2.1.3. Franica (1740. – nakon 1763.) ∞ brački kancelar Ivan Passini iz Novog
2. Petar Julij Radojković (Škrip)
- 2.1. Angela (*1745.)
- 2.2. **Luka** (1692. – 1748.) *conte*, *sargente maggior*, guvernadur ∞ Magdalena N.
- 2.2.1. Franica (*1722.)
- 2.2.2. Petar (1727. – 1816.) bojnič ∞ Franica Krušević, kći kolunela poručnika *conte* Antuna iz Splita
- 2.2.2.1. Luka (1763. – 1815.) dr. ∞ Ana Grassi Antunova iz Splita
- 2.2.2.1.1. Franica (*1793.)
- 2.2.2.1.2. Julija (*1794.)
- 2.2.2.1.3. Julija (*1795.) ∞ ravnatelj splitske pošte Filip Dominik Ollandini iz Sarzane u Toskani
- 2.2.3. Antonija (*1730.)

PRILOG 2Relevantna genealogija obitelji Marjanović (Gianco)
– Paladini – Capogrosso

1. Janko Marjanović (1663. – 1712.) ∞ Kornelija Cindro, splitska plemkinja
- 1.1. Frano (oko 1687. – 1711.)
- 1.2. **Jerolim** (1688. – 1759.) ∞ Marina Marini ud. Pasqualigo, mletačka patricijka
- 1.3. Jerolima (oko 1691. – 1766.) redovnica
- 1.4. Katarina (oko 1694. – 1775.) ∞ dr. obaju prava Ivan Antun Paladini, trogirski plemić
- 1.4.1. Helena (1720. – 1786.) ∞ pukovnik Ivan Cippico, trogirski plemić
- 1.4.1.1. Marko (1743. – 1804.) ∞ Marcela Andreis
- 1.4.2. Kornelija (1722. – 1781.) *conte* Petar Capogrosso Ivanov (1705. – 1783.), splitski plemić
- 1.4.2.1. Ivan (1741. – 1743.)
- 1.4.2.2. Marija (*1743.)
- 1.4.2.3. Katarina (*1744.) ∞ Lovro Alberti, splitski plemić
- 1.4.2.4. Antonija (1747. – 1791.) ∞ Radoš Michieli-Vitturi, trogirski plemić
- 1.4.2.5. Helena Vicka (1750. – 1751.)
- 1.4.2.6. Antun Marchiò Gašpar Baldasar Josip Ivan (1752. – 1757.)
- 1.4.2.7. Vicko Zeno (1755. – 1757.)
- 1.4.2.8. Elizabeta Marija (*1757.) ∞ Antun Alberti, splitski plemić
- 1.4.2.9. Ana Marija Antonija (1759. – 1825.)
- 1.4.2.10. Helena Elizabeta (*1761.)
- 1.4.2.11. Agneza (*1763.) ∞ Jerolim Cambj, splitski plemić
- 1.4.3. Agneza (1724. – 1727.)
- 1.5. Antun (1696. – 1696.)
- 1.6. Ana (oko 1698. – 1778.) ∞ kapetan Fridrik Nonveiller
- 1.7. Veronika (oko 1704. – 1714.)

BILJEŠKE

- 1 Duško Čikara, „Dvije klasicističke palače bračke ‘maritimne oligarhije’”, *Adrias* 21 (2015.): 85–123.
- 2 Duško Čikara, „Kasnobarokne reprezentativne bračke kuće tripartitnog tlocrta”, u *Zbornik dana Cvita Fiskovića VI. „Razmjena umjetničkih iskustava u jadranskome bazenu”*, ur. J. Gudelj, P. Marković (Zagreb: FFPRESS, 2016.), 89–106.
- 3 Andre Jutronic, „Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču”, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, 34 (1950.): 95–97.
- 4 U navedenim člancima predložen je drugačiji sustav temeljen na heksagramu.
- 5 Mark Wilson Jones, „Ancient Architecture and Mathematics: Methodology and the Doric Temple”, u *Architecture and Mathematics from Antiquity to the Future*, ur. Kim Williams i Michael J. Ostwald (Basel: Birkhäuser, 2015.), 150–157, 149–170.
- 6 Dasen Vrsalović, *Povijest otoka Brača* (Supetar: Brački zbornik, 1968.), 137.
- 7 Kruno Prijatelj, „Novi vijek”, u *Kulturni spomenici otoka Brača*, ur. Andre Jutronic i dr. (Supetar: Brački zbornik, 1960.), 236.; Vanja Kovačić, „Ladanjska arhitektura Sutivana”, u *Sutivan – kulturna povijest*, ur. Dražen Katunarić i dr. (Zagreb: Litteris, 2007.), 154–156.; Radoslav Tomić, „Refugium Ilić na otoku Braču – portret jedne mediteranske obitelji”, u *Sutivan – kulturna povijest*, ur. Dražen Katunarić i dr. (Zagreb: Litteris, 2007.), 164–169.
- 8 Ovakvo zdanje ne bi bilo pretjerano zvati palačom s obzirom na relativno određenje tog pojma jer u obzir treba uzeti činjenicu da je svojevrstveno u puno većoj mjeri odskakala od lokalne, uglavnom prizemne gradnje, koja se nazire tek u obrisima prvotnih zabata na povišenim pročeljima kuća.
- 9 Na prvotnu razinu terena upućuju tek djelomično nasuta pročelja bočno smještenih gospodarskih objekata.
- 10 Čikara, „Kasnobarokne”, 91, 93.
- 11 Katarina Horvat-Levaj, *Barokne palače u Dubrovniku* (Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2001.), 67.
- 12 Kovačić, „Ladanjska”, 155.
- 13 Vjerojatno je imao ordinaciju u bočnoj stražnjoj prostoriji donje etaže.
- 14 Državni arhiv u Splitu (dalje u tekstu DAST), 179, *Split stare matice*, 534, stranica 54. Predaja o povezanosti palače s Francuzima nije bez svake osnove jer Ollandini je bio ravnatelj splitske pošte za vrijeme francuske uprave u Dalmaciji, iako dobrih pola stoljeća kasnije od vjerojatnog vremena gradnje.
- 15 Nevenka Bezić-Božanić, „Doseljenici u Splitu početkom 19. stoljeća i njihova prezimena”, *Čakavska rič* 1 (1988.): 84.
- 16 DAST, 179, *Split stare matice*, 544, stranica 192.
- 17 Državni arhiv u Zadru, 343, *Obiteljski fond Alberti*, 122.
- 18 Radovan Vidović, „Bračko čakavsko naselje Sutivan” u *Sutivan – kulturna povijest*, ur. Dražen Katunarić i dr. (Zagreb: Litteris, 2007.), 57.
- 19 1743. *D.nus Marcus Bergheglic*; 1745. *D.na Anna uxor D.ni Marci Bergheglic*; 1762. *D.nus Comes Petrus Bergheglic Melchioris filius*; 1775. *Petrus Bergheglic q.m Coll. Marchiò*; 1783. *D.na Margarita Passagnoli uxore Comitiss Petri Bergheglic*; 1736. *Ill.mo D. Governorator Luca Bergheglic*; 1777. *D.nus Petrus Bergheglic q.m Serg. tis Majoris Lucæ è civitate Spalati*, itd. (Hrvatski državni arhiv, 1448, *Zbirka mikrofilmova matičnih knjiga i popisa obitelji*, M–2250, M–2251). Do kraja stoljeća evidentirano je 35 kumstava, odnosno svjedočanstava na vjenčanjima, a uključujući i pripadnike druge, Ilijine grane Bergeljića, sveukupno 76. Višekratno se nailazi na ime Marko, očito omaškom upisivača, koji nije razlikovao to ime od venetškog oblika za Melkior (Marchiò).
- 20 Jugoslav Gospodnetić, *Brač i njegovo pomorstvo (1)* (Supetar: Brački zbornik, 1994.), 288.
- 21 I potomci *conte* Ilije, poglavito splitski kanonik Frano Antun, ali i Marija Pinelli (*oko 1726. – 1803.), udovica satnika Antuna, u Sutivanu kupuju zemljišta i kuće, koje nisu ubicirane (DAZd, 346, *Obiteljski fond Bergeljić*, 33).
- 22 Jutronic, „Gradnja Kavanjinove kuće u Sutivanu na Braču 1690. – 1705.”, *Starine JAZU* 48 (1958.): 18.
- 23 Ambroz Tudor, „Obitelj Radošević i njihova barokna palača u gradu Hvaru”, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 35 (2011.): 142–144. Na Braču se na ovaj način ukrašene konzole, osim ovih dvaju parova, nalaze i na južnom pročelju kuće Bergeljić (tamo su rombovi reljefno istaknuti) te na istočnom pročelju bolske Umjetničke galerije.
- 24 Vidović, „Bračko”, 19, 29, 77, 82 i 83.
- 25 Radovan Vidović, „Kavanjin, Stivan i Stivanjani”, u *Sutivan – kulturna povijest*, ur. Dražen Katunarić i dr. (Zagreb: Litteris, 2007.), 307.; Andre Jutronic, „Gradnja Kavanjinove kuće u Sutivanu na Braču 1690. – 1705.”, u *Sutivan – kulturna povijest*, ur. Dražen Katunarić i dr. (Zagreb: Litteris, 2007.), 288.
- 26 Jutronic, „Gradnja”, 41.
- 27 Vidović, „Kavanjin”, 309.
- 28 Mladen Andreis, *Trogirsko plemstvo do kraja prve austrijske uprave u Dalmaciji (1805.)* (Trogir: Muzej grada Trogira, 2006.), 228–229.
- 29 Andreis, *Trogirsko*, 228.
- 30 Jutronic, „Gradnja”, 88.; Andreis, *Trogirsko*, 228.
- 31 DAST, 179, *Split stare matice*, 527, stranica 289.; DaSt, 179, *Split stare matice*, 528, stranice 21, 38, 93, 127, 170, 234, 277; DaSt, 179, *Split stare matice*, 529, stranice 15, 72, 119.; Andreis, *Trogirsko*, 228. *Conte* Petar Ivanov unuk je Frana Capogrossa. Bartul, brat potonjeg, spominje se u sutivanskim knjigama još u 17. stoljeću. Bartulov sin Nikola oženio je 1709. godine Elizabetu, jedinicu Jerolima Kavanjina.
- 32 Gospodnetić, *Bračko*, 510.
- 33 Jutronic, „Gradnja”, 45.
- 34 Tomić, „Refugium”, 159.
- 35 U slučaju pripadnika roda Ilić navedeno je samo nekoliko upisa u kojima su navedeni kao gospoda.
- 36 Vidović, „Bračko”, 55–56.
- 37 Tomić, „Refugium”, 160. Imajući gore navedeno u vidu, pitanje je može li se i zahvate na kuli Božičević-Nadali iz 18. stoljeća pripisati pripadnicima ovog roda (Kovačić, „Ladanjska”, 147). Štoviše, unatoč njihovom linearnom društvenom i ekonomskom usponu, zbog nedostatka artikulacije, njihovi zahvati na sklopu oko te kule ne izdvajaju se iz prosjeka.
- 38 Moguće je da je iz istog razloga uklonjena i balkonska ograda koja nije vidljiva ni na starim fotografijama.
- 39 Ušice istovjetnog oblikovanja nalaze se na pročeljima splitskih palača d’Augubio, Cambj te male Papalićeve palače, tako da se može s pravom smatrati da su prvotno ugrađene i u sutivansku kulu Božičević-Nadali.
- 40 Kruno Prijatelj, „Barok u Dalmaciji”, u *Barok u Hrvatskoj*, ur. Slavko Goldstein i dr. (Zagreb: Novi liber, 1982.), 652.; Ivo Babić, „Jedna prostorna intervencija Ignacija Macanovića u Trogiru”, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 38 (1999–2000.): 320.
- 41 Nadal Nadali spominje u tom dijelu naselja još početkom 19. stoljeća (Vidović, „Bračko”, 55).
- 42 U Prilogu 2 ovog rada donosi se rodoslovlje obitelji Petra Capogrossa, odnosno obitelji njegove supruge Kornelije, koje do sada nije objavljivano. Istraživanja su u tom smjeru obavljena jer su kao vlasnici kuće Bergeljić u prvoj katastarskoj reviziji upisani unuci Grgura Radmilovića-Peše,

- koji je bio Capogrossov *famulus*. Na temelju samo tog podatka, kuća bi se mogla smatrati nekadašnjim sjedištem Capogrossovih braćkih posjeda.
- 43 Prijatelj, „Barok,” 679–689.
- 44 Viki Jakaša, „Barokna stambena arhitektura u Splitu,” *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 26 (2002.): 66.
- 45 Čikara, „Dvije,” 104.
- 46 Čikara, *Badija, franjevački samostan – dodatak Elaboratu konzervatorsko-restauratorskih istraživanja crkve Gospe od Milosti* (Zagreb: Hrvatski restauratorski zavod, 2018.), 44–45.
- 47 Sebastiano Serlio, *Il primo libro d'architettura* (Venezia, 1551.), 15.; Andrea Palladio, *I quattro libri dell'architettura; Libro primo* (Venezia: Dominico de' Franceschi, 1570.), 52.; Andrea Palladio, *I quattro libri dell'architettura; Libro secondo* (Venezia: Dominico de' Franceschi, 1570.), 52–53, 56.; Ottavio Bertotti Scamozzi, *Le fabbriche e i disegni di Andrea Palladio; Tomo secondo* (Venezia: Francesco Modena, 1778.), 52.
- 48 Čikara, „Dvije,” 108.
- 49 Deborah Howard i Malcolm Longair, „Harmonic Proportion and Palladio's 'Quattro Libri',” *Journal of the Society of Architectural Historians* 41, vol. 2 (1982.): 129.
- 50 Na izradi crteža i preklapanju s nacrtima velika hvala Ivani Gobec. dipl. ing. arh. Za provjeru sustava na podlogama također zahvaljujem konzervatoricama Hani Grebenar, dipl. ing. arh., i Nives Marušić, tehničarki arhitektici.
- 51 Palladio, *Libro secondo*, 6, 7 i 77 te nacrti vile Valmarana u Vigardolu, Royal Institute of British Architects (SC153/PALL/XVII/2r).
- 52 Bertotti Scamozzi, *Tomo secondo*, 45.
- 53 Na logističkoj podršci zahvaljujem općinskom načelniku Ranku Blaževiću.
- 54 Na omogućavanju fotografiranja i izmjere zahvaljujem obiteljima Lukšić–Buntjelić, Lukšić–Kalebić i Tomislavu Perišiću.
- 55 Prema recentnoj izmjeri, proporcije svijetlih otvora ulaza u jedinstveni prostor gospodarskog prizemlja ove, ali i susjedne starije kuće unutar fortificiranog sklopa, skoro u milimetar odgovaraju proporcijama uspravljenog heksagrama.
- 56 Cvito Fisković, „Od Macanovićeve skice do izradbe pročelja crkve u Nerežišćima na Braču,” *Peristil* 35–36 (1992–1993.): 185.; Jasenka Gudelj, „Radionice i klasični jezik u ranome novome vijeku: traktati i crteži na istočnoj obali Jadrana,” u *Zbornik Dana Cvita Fiskovića V. "Majstorske radionice u umjetničkoj baštini Hrvatske"*, ur. D. Milinović, A. Marinković, A. Munk (Zagreb: FFPress 2014), 103.
- 57 Cvito Fisković, „Ignacije Macanović i njegov krug,” *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 9 (1955.): 213–222.; Prijatelj, „Barok,” 697.; Darka Bilić, *Inženjeri u službi Mletačke Republike* (Split: Književni krug, 2013.), 133–134, 155, 157.; Gudelj, „Radionice,” 108.
- 58 Čikara, „Dvije,” 112.
- 59 Nakon što je nekoć utjecajna Wittkowerova teorija harmonijskih proporcija izgubila na uvjerljivosti zbog ograničene primjene, pojedini među brojnim istraživačima Palladijeve arhitekture (npr. Rachel Fletcher, Lionel March i Branko Mitrović) za određivanje proporcija tlocrta primjenjuju – također partikularno – razne sustave izvedene iz omjera iracionalnih brojeva.
- 60 Čikara, „Kasnobarokne,” 90, 97.
- 61 Fisković, „Ignacije,” 233.; Čikara, „Kasnobarokne,” 97.
- 62 Čikara, „Kasnobarokne,” 99, 101, 102.
- 63 *Adi 9 8bre 1735. Girolima Angela figl.a dal S.r Zaccaria Manola, e della S.a Lucia di lui Conforte... fù battezzata da me Archid.o Didaco Manola... Compari furono... Co. Antonio Milesi, e l'Ill.ma Sig.a Elisabetta v.a q.m S.r Nicolò Capogrosso.* (DAST, 179, *Split stare matice*, 527, stranica 181); *Adi 10 Ottobre 1762. Il Sig.re Girolamo figl.o del q.m Sig.re Luca Fertilio da Neresi dell'Isola Brazza fù congiunto in S. Matrimonio... con la Sig.ra Girolama figl.a del Sig.re Zaccaria Manola di questa Città da me ... Pietro Can.co Riboli...* (DAST, 179, *Split stare matice*, 544, stranica 101). Imućni J. Fertilio je, čini se, isključivo o svom trošku, nedugo zatim dao sagraditi oltar Gospe od Ružarija u župnoj crkvi (Josip Franulić, „Župna crkva u Nerežišćima na Braču”, *Služba Božja – liturgijsko-pastoralna revija* 33/1 (1993.): 29).
- 64 Hania Mladineo, „Obitelj Manola”, *Kulturna baština* 39 (2013.): 64 i 70.
- 65 Fisković, „Ignacije,” 224.
- 66 Vrlo izvjesno, s obzirom na običaj davanja imena drugome sinu po ženskoj liniji.
- 67 Fisković, „Ignacije,” 223.; Bilić, „Inženjeri,” 135, 213, 220–221.
- 68 Richard J. Goy, *Venetian vernacular architecture* (Cambridge: Cambridge University Press, 1989.), 290.

REFERENCES

- Andreis, Mladen. *Trogirsko plemstvo do kraja prve austrijske uprave u Dalmaciji (1805)*. Trogir: Muzej grada Trogira, 2006.
- Babić, Ivo. "Jedna prostorna intervencija Ignacija Macanovića u Trogiru." *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji*, 38 (1999–2000): 305–338.
- Bertotti Scamozzi, Ottavio. *Le fabbriche e i disegni di Andrea Palladio; Tomo secondo*. Vicenza: Francesco Modena, 1778.
- Bezić-Božanić, Nevenka. "Doseljenici u Splitu početkom 19. stoljeća i njihova prezimena." *Čakavska rič* 1 (1988): 65–89.
- Bilić, Darka. *Inženjeri u službi Mletačke Republike*. Split: Književni krug, 2013.
- Čikara, Duško. "Dvije klasicističke palače bračke 'maritimne oligarhije.'" *Adrias* 21 (2015): 85–123.
- Čikara, Duško. "Kasnobarokne bračke reprezentativne kuće tripartitnog tlocrta." In *Zbornik Dana Cvita Fiskovića V. Razmjena umjetničkih iskustava u jadranskom bazenu*. Edited by Jasenka Gudelj and Predrag Marković, 89–105. Zagreb: FF press, 2016.
- Fisković, Cvito. "Ignacije Macanović i njegov krug." *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji* 9 (1955): 198–268.
- Fisković, Cvito. "Od Macanovićeve skice do izradbe pročelja crkve u Nerežišćima na Braču." *Peristil* 35–36 (1992–1993): 181–186.
- Franulić, Josip. "Župna crkva u Nerežišćima na Braču." *Služba Božja – liturgijsko-pastoralna revija* 33/1 (1993): 17–68.
- Gospodnetić, Jugoslav. *Brač i njegovo pomorstvo (1)*. Supetar: Brački zbornik, 1994.
- Goy, Richard J. *Venetian vernacular architecture*. Cambridge: Cambridge University Press, 1989.
- Gudelj, Jasenka. "Radionice i klasični jezik u ranome novome vijeku: traktati i crteži na istočnoj obali Jadrana." In *Zbornik Dana Cvita Fiskovića V. Majstorske radionice u umjetničkoj baštini Hrvatske*. Edited by D. Milinović, A. Marinković, A. Munk, 101–111. Zagreb: FF Press, 2014.
- Horvat-Levaj, Katarina. *Barokne palače u Dubrovniku*. Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2001.
- Howard, Deborah and Malcolm Longair. "Harmonic Proportion and Palladio's 'Quattro Libri'." *Journal of the Society of Architectural Historians* 41, vol. 2 (1982): 116–143.
- Jakaša, Viki. "Barokna stambena arhitektura u Splitu." *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 26 (2002): 57–68.
- Jutrović, Andre. "Naselja i porijeklo stanovništva na otoku Braču." *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena* 34 (1950): 5–305.
- Jutrović, Andre. "Gradnja Kavanjinove kuće u Sutivanu na Braču 1690. – 1705." *Starine JAZU* 48 (1958): 7–45.
- Jutrović, Andre. "Gradnja Kavanjinove kuće u Sutivanu na Braču 1690. – 1705." In *Sutivan – kulturna povijest*. Edited by Dražen Katunarić et al., 287–305. Zagreb: Litteris, 2007.
- Kovačić, Vanja. "Ladanjska arhitektura Sutivana." In *Sutivan – kulturna povijest*. Edited by Dražen Katunarić et al., 145–156. Zagreb: Litteris, 2007.
- Mladineo, Hania. "Obitelj Manola." *Kulturna baština* 39 (2013): 59–74.
- Palladio, Andrea. *I quattro libri dell'architettura*. Venezia: Dominico de' Franceschi, 1570.
- Prijatelj, Kruno. "Novi vijek." In *Kulturni spomenici otoka Brača*. Edited by Andre Jutrović et al., 161–247. Supetar: Brački zbornik, 1960.
- Prijatelj, Kruno. "Barok u Dalmaciji." In *Barok u Hrvatskoj*. Edited by Slavko Goldstein et al., 651–916. Zagreb: Novi liber, 1982.
- Serlio, Sebastiano. *Il primo libro d'architettura*. Venezia, 1551.
- Tomić, Radoslav. "Refugium Ilić na otoku Braču – portret jedne mediteranske obitelji." In *Sutivan – kulturna povijest*. Edited by Dražen Katunarić et al., 159–169. Zagreb: Litteris, 2007.
- Tudor, Ambroz. "Obitelj Radošević i njihova barokna palača u gradu Hvaru." *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* 35 (2011): 139–156.
- Vidović, Radovan. "Bračko čakavsko naselje Sutivan." In *Sutivan – kulturna povijest*. Edited by Dražen Katunarić et al., 27–87. Zagreb: Litteris, 2007.
- Vidović, Radovan. "Kavanjin, Stivan i Stivanjani." In *Sutivan – kulturna povijest*. Edited by Dražen Katunarić et al., 307–317. Zagreb: Litteris, 2007.
- Vrsalović, Dasen. *Povijest otoka Brača*. Supetar: Brački zbornik, 1968.
- Wilson Jones, Mark. "Ancient Architecture and Mathematics: Methodology and the Doric Temple." In *Architecture and Mathematics from Antiquity to the Future*. Edited by Kim Williams and Michael J. Ostwald, 149–170. Basel: Birkhäuser, 2015.

SUMMARY

Late Baroque Manor Houses of Split's New Nobility in Sutivan

Several noble families from Split, who built towers and manor houses over several centuries, gave to the modern settlement of Sutivan its country character. This paper presents two previously unpublished representative houses. Judging by the ownership records and genealogy, the more spacious one belonged to the Bergeljić family, and the smaller one is spatially connected with the fortified Marjanović complex. The compositions of the articulated façades clearly reflect the tripartite floor plan division. The larger, detached house belongs to a group of buildings on island Brač that typologically belong to the version with a large salon and pairs of side rooms. The smaller one, partially sheltered by the surrounding buildings, has a rudimentary floor plan, but the execution of the main façade places it alongside the city palaces. From the point of view of symmetry as an important determinant of architecture, the first stands out within the typology of the three-part floor plan organization represented in the Croatian coastal zone. Division into residential and commercial floors is common; this manor stands out with its exclusive function of representative housing. After the ratios of single-digit integers and, in one example, the proportions of hexagrams have been established within the floor plan of all analyzed late Baroque tripartite houses, a proposal is made to apply an authentic geometric-arithmetic proportional system of composing a mirror disposition scheme derived from hexagrams. The geometric structure connects the proportions and dimensions of individual spatial units by the principle of addition within the disposition scheme. Given that a comparable representation of the ratio was read between the lines of Renaissance treatises, the proposed system with design details points to the ideas of two Trogir builders from the Macanović-Raguseo family, who were active on this island in the 18th century.

DUŠKO ČIKARA, konzervator savjetnik u Hrvatskom restauratorskom zavodu. Diplomirao je povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Njegovi znanstveni doprinosi su detektiranje ranorenesansnih utvrda prijelaznog razdoblja u tadašnjoj Hrvatskoj i Slavoniji te definiranje standardne srednjovjekovne kuće/kurije. Pored konzervatorskih istraživanja bavi se oblikovnim sustavima temeljenim na heksagramu.

DUŠKO ČIKARA, conservator consultant at the Croatian Conservation Institute. Graduated art history at the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb. His scientific research include detecting fortifications of transitional period in Croatia proper and Slavonia and the definition of a standard medieval (manor) house. In addition to conservation research, he is engaged in design systems based on the hexagram.